

Slovenská agentúra životného prostredia

Tajovského 28, Banská Bystrica

***METODICKÁ PRÍRUČKA PRE PRÍPRAVU
PROGRAMU PREVENČIE ZÁVAŽNÝCH PRIEMYSELNÝCH HAVÁRIÍ
V PODNIKOCH PODLIEHAJÚCICH REŽIMU ZÁKONA
O ZÁVAŽNÝCH PRIEMYSELNÝCH HAVÁRIÁCH***

Spracovatelia:

SAZP v spolupráci s RISK CONSULT, spol. s r. o.

Obsah

Cieľ práce	3
Úvod	4
Organizačná štruktúra podniku a potrební zamestnanci	6
Identifikácia a hodnotenie nebezpečenstiev ako zdrojov rizika možných ZPH	7
Riadenie prevádzky	8
Riadenie prípadných zmien v podniku	9
Havarijné plánovanie	10
Monitorovanie plnenia programu prevencie ZPH	10
Audit a preskúmanie vhodnosti, účinnosti a plnenia programu	11

Zoznam použitých skratiek

BOZP	Bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci
BRS	Bezpečnostný riadiaci systém
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia SR
PO	Požiarna ochrana
PPZPH	Program prevencie závažných priemyselných havárií
VNL	Vybrané nebezpečné látky
ZPH	Závažná priemyselná havária

Metodická príručka pre vypracovanie

Programu prevencie závažných priemyselných havárií

pre podniky, ktoré patria pod režim

zákona č. 261/2002 Z.z.

o prevencii závažných priemyselných havárií a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Cieľ práce

Táto práca má navrhnuť praktické postupy na pre tvorbu Programu prevencie závažných priemyselných havárií (PPZPH) ako súčasti bezpečnostnej dokumentácie podniku pod režimom zákona č. 261/2002 Z.z. Táto metodická príručka nie je pre prevádzkovateľov záväzná, má poradný charakter, obsahuje návrhy ako riešiť a postupovať pri plnení legislatívnych požiadaviek. Je zrejmé, že každý prevádzkovateľ si prispôsobí tvorbu a obsah PPZPH svojim podmienkam.

Plnenie požiadaviek a tvorba dokumentácie podľa iných všeobecne platných právnych predpisov nie je v žiadnom prípade dotknuté naplnením požiadaviek zákona 261/2002 Z.z. Táto práca má pomôcť prevádzkovateľom podnikov oboch kategórií pri tvorbe spomínanej dokumentácie jej bližším charakterizovaním a opísaním.

<p>Hneď na začiatku, pred začatím práce na programe prevencie ZPH je potrebné si uvedomiť, že legislatíva na poli prevencie ZPH nestanovuje prevádzkovateľovi detailne bod po bode jednotlivé informácie a ich formu potrebnú v dokumentácii, ale poskytuje mu možnosť rozhodovať o spôsobe, akým naplní požiadavky na PPZPH.</p>

Úvod

Zákon č. 261/2002 Z.z. o prevencii závažných priemyselných havárii a o zmene a doplnení niektorých zákonov je transpozíciou Smernice Rady 96/82/EC z 9 decembra 1996 o kontrole nebezpečenstiev veľkých havárií s prítomnosťou nebezpečných látok – Seveso II. Rovnako, ako smernica Seveso II, aj spomenutý zákon ustanovuje povinnosť prevádzkovateľom podnikov kategórie A a B vypracovať a zabezpečiť uplatňovanie PPZPH do konca roku 2003 (do 18 mesiacov od vstúpenia do platnosti zákona č. 261/2002 Z.z. – 31.12.2003).

V súlade s §7 zákona č. 261/2002 Z.z. obsahuje PPZPH celkové ciele a princípy činnosti prevádzkovateľa s ohľadom na kontrolu vnútorných a vonkajších nebezpečenstiev ZPH. Vo všeobecnosti PPZPH obsahuje

- ciele a zásady prevencie ZPH a pripravenosti na ich zdolávanie a obmedzovanie následkov
- opatrenia na splnenie cieľov a zásad prevencie ZPH a pripravenosti na ich zdolávanie a obmedzovanie následkov vrátane príslušných prostriedkov, štruktúr a riadiacich systémov tak, aby sa zaistila vysoká úroveň bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, ŽP a majetku.

Bližšie sú náležitosti PPZPH uvedené v §9 vyhlášky MŽP SR č. 489/2002 Z.z.

Prevádzkovateľ podniku kat. A má povinnosť vypracovať len PPZPH (nemusí vypracovávať bezpečnostný riadiaci systém). Avšak po zvážení komplexnosti podniku a závažnosti rizík, ktoré podnik predstavuje pre svoje okolie, prevádzkovateľ podniku kat. A vypracuje PPZPH viac-menej v rozsahu požiadaviek na bezpečnostný riadiaci systém. Rozsah a detailnosť informácií uvedených v PPZPH je na uvážení prevádzkovateľa, PPZPH by mal však obsahovať ciele a zásady, opatrenia a príslušné prostriedky, štruktúry a riadiace systémy spomenuté v predchádzajúcej časti.

Prevádzkovateľ podniku kat. B má povinnosť vypracovať okrem PPZPH aj bezpečnostný riadiaci systém, ktorý zabezpečí plnenie programu. Bezpečnostný riadiaci

system podrobne rozvädza ciele a princípy deklarované v programe, preto PPZPH pre podnik kat. B nemusí byť až tak detailný ako PPZPH podniku kat. A. Musí však obsahovať a popisovať všetky náležitosti uvedené v zákone č. 261/2002 Z.z. a vyhláske MŽP SR č. 489/2002 Z.z. Bezpečnostný riadiaci systém je predmetom samostatnej metodickéj príručky vydanej Slovenskou agentúrou životného prostredia.

Pri vypracovávaní PPZPH prevádzkovateľ spravidla vychádza z

- plnenia podmienok a povinností vyplývajúcich zo všeobecne záväzných právnych predpisov a rozhodnutí vydaných na ich základe,
- existujúcich praktík a postupov riadenia podniku, najmä na úseku prevencie ZPH a pripravenosti na ich zdoľávanie,
- poznatkov z predchádzajúcich ZPH a iných mimoriadnych udalostí v podniku, prípadne aj v iných podnikoch s obdobným zameraním,
- z umiestnenia podniku a podmienok v jeho okolí.

Uvedená dokumentácia, z ktorej prevádzkovateľ vychádza pri tvorbe PPZPH je už vypracovaná z dôvodu požiadaviek iných všeobecne platných právnych predpisov. Nie je cieľom PPZPH túto dokumentáciu znovu prepisovať. Ak napĺňa požiadavky zákona č. 261/2002 Z.z., je potrebné spomenúť jej existenciu a do PPZPH vpísať odkaz na ňu. Tým prevádzkovateľ deklaruje, že má požiadavky programu prevencie ZPH pokryté vypracovanou a používanou dokumentáciou.

Pre potreby vypracovania PPZPH môže prevádzkovateľ vytvoriť tím ľudí zložený z

- poverených zamestnancov,
- podľa potreby aj ďalších zamestnancov a zástupcov zamestnancov,
- podľa potreby zamestnanci iného podnikateľa vykonávajúceho práce v areáli podniku s vedomím prevádzkovateľa.

Tento postup nie je povinný, no v prípade veľkých a komplexných podnikov môže byť adekvátnym riešením.

V prípade potreby prevádzkovateľ môže konzultovať PPZPH aj s orgánmi štátnej správy na poli prevencie ZPH už počas jeho tvorby. PPZPH schvaľuje vedenie podniku, čím sa stane jeho dodržiavanie a aplikovanie záväzným pre všetkých zamestnancov a cudzích podnikateľov (prípadne ich zamestnancov). Implikuje to tiež, že vedenie zabezpečí dostatočné

sily (personál) a materiálno-technické prostriedky na jeho realizáciu. Všetky spomenuté osoby by mali byť menované v PPZPH (časť „organizačná štruktúra a potrební zamestnanci“) spolu so svojimi právomocami a povinnosťami.

Vypracovanie a zavedenie PPZPH do praxi sa orgánom štátnej správy uvedeným v §24 zákona č. 261/2002 Z.z. neoznamuje. Prevádzkovateľ je však povinný predložiť PPZPH na požiadanie orgánom štátnej správy na poli prevencie ZPH.

Prevádzkovateľ je povinný PPZPH prehodnotiť a v potrebnom rozsahu aktualizovať v prípade takej zmeny zariadenia, podniku, technologického procesu, vlastností, alebo množstva VNL, ktorá by mohla mať významný vplyv na riziko vzniku ZPH, najmenej však raz za 5 rokov. Je zrejmé, že prehodnocovanie a aktualizácia PPZPH vyplývajúca zo zmien (časť „riadenie prípadných zmien v podniku“), alebo z auditu by malo byť tiež byt' zakotvené v PPZPH.

PPZPH pokrýva najmä tieto oblasti:

- organizačná štruktúra podniku a potrební zamestnanci,
- identifikácia a hodnotenie nebezpečenstiev ako zdrojov rizika možných ZPH,
- riadenie prevádzky,
- riadenie prípadných zmien v podniku,
- havarijné plánovanie,
- monitorovanie plnenia programu,
- audit a preskúmanie vhodnosti, účinnosti a plnenia programu.

Organizačná štruktúra podniku a potrební zamestnanci

Táto časť PPZPH sa sústreďuje na opis organizačnej štruktúry a osôb (zamestnancov, ich zástupcov, prípadne cudzích podnikateľov), ktorí budú zabezpečovať plnenie požiadaviek zákona č. 261/2002 Z.z. Prevádzkovateľ deklaruje všeobecné ciele a princípy činnosti (na poli prevencie ZPH) osôb vo svojom podniku. Má obsahovať okrem celkovej personálnej štruktúry podniku aj

- stručne formulované úlohy a zodpovednosť radových zamestnancov a ich riadiacich zamestnancov na jednotlivých úsekoch a stupňoch riadenia vo vzťahu na prevenciu ZPH,

- osoby zodpovedné za identifikáciu a zabezpečenie potrebnej kvalifikácie zamestnancov,
- osoby zodpovedné za zabezpečenie materiálno-technických a personálnych zdrojov,
- osoby zodpovedné za oboznamovanie ostatných zamestnancov s PPZPH,
- osoby zodpovedné za zaznamenávanie nedostatkov a vykonávanie opatrení,
- osoby zodpovedné za riadenie a kontrolu neštandardných situácií a havarijných stavov,
- osoby zodpovedné za koordinovanie uplatňovania PPZPH a podávanie hlásení vedeniu a pod.

Niektoré informácie (napríklad hodnotenie rizika, jeho výsledky a navrhnuté opatrenia) si môže podnik zabezpečovať externe, teda dodávateľsky. V PPZPH majú byť tieto informácie spomenuté, aby bolo jasné, ako prevádzkovateľ zabezpečuje napĺňanie požiadaviek prevencie ZPH.

Identifikácia a hodnotenie nebezpečenstiev ako zdrojov rizika možných ZPH

V tejto časti prevádzkovateľ deklaruje svoje ciele a princípy identifikácie a hodnotenia nebezpečenstiev ako zdrojov rizika v areáli svojho podniku v záujme zabezpečenia vysokej úrovne bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, životného prostredia a majetku. Uvedie osobu, alebo osoby zodpovedné za túto činnosť, alebo za jej zabezpečenie, vrátane

- metód, ktorými bude kontinuálne hodnotené riziko v závislosti na druhoch technológie a na VNL, ktoré sa v nich vyskytujú, alebo môžu vzniknúť pri strate kontroly nad procesom,
- časových intervalov, v ktorých bude prehodnocovať, prípadne aktualizovať hodnotenie rizika,
- spôsobov, ktorými hodnotí normálnu prevádzku, nábeh, odstávku, núdzové odstavenie,
- informácie o hodnotení vplyvu ľudského činiteľa,
- spôsobov, ktorými navrhuje opatrenia zamerané na prevenciu ZPH, havarijných stavov, na ich zdoľávanie a obmedzovanie možných následkov.

Je vhodné spomenúť aj dokumentáciu, ktorú má prevádzkovateľ už vypracovanú z titulu požiadaviek iných predpisov, napríklad analýzu požiarneho rizika v dokumentácii ochrany proti požiarom a pod.

Prevádzkovateľ by mal tiež uviesť ciele a princípy, ktoré bude aplikovať pri hodnotení

- prírodných nebezpečenstiev – extrémne teploty, požiare, povodne, zemetrasenia, zosuvy pôdy, víchrice búrky, zrážky a iné externé iniciačné zdroje v závislosti na špecifických podmienkach okolia podniku...
- nebezpečenstva leteckej, železničnej, cestnej a vodnej dopravy vrátane vykládky a nakládky, parkovania...
- činnosti iného podniku v blízkosti (možný domino efekt),
- z protiprávnej činnosti, podpaľačstva a sabotáže.

Riadenie prevádzky

V tejto časti prevádzkovateľ deklaruje ciele a princípy riadenia prevádzky podniku v záujme zabezpečenia vysokej úrovne bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, životného prostredia a majetku. V prípade, ak má prevádzkovateľ zavedené rôzne riadiace systémy (napríklad STN EN ISO 9000 a pod.), ktoré sa vzťahujú na riadenie personálu, procesov, alebo kvality, môže sa na ne odvolať. Tiež uvedie opatrenia zamerané na zabezpečenie bezpečného

- uvádzania do prevádzky,
- nábehu a normálneho prerušenie prevádzky,
- na všetky fázy normálnej prevádzky vrátane testovania, údržby a kontroly,
- na identifikáciu a prijímanie zodpovedajúcich opatrení v prípade odchýlky od normálnych prevádzkových podmienok a parametrov,
- na dočasné, zriedkavé alebo osobitné operácie,
- na prevádzku počas vykonávania údržby,
- na operácie pri havarijných situáciách (táto časť sa vyskytuje aj v havarijnom pláne podniku),
- na ukončenie prevádzky.

Niektoré zo spomínaných informácií vyplývajú z hodnotenia rizika, ktoré má byť v zmysle §6 zákona č. 261/2002 Z.z. ukončené do 30.6.2005. Je zrejmé, že pri vypracovávaní PPZPH ešte nebudú všetky požadované údaje o hodnotení rizika k dispozícii. Je potrebné v PPZPH uviesť, že tieto údaje budú doplnené neskôr (vrátane predpokladaného času doplnenia) v rámci aktualizácie PPZPH.

Riadenie prípadných zmien v podniku

V tejto časti prevádzkovateľ deklaruje ciele a princípy činnosti riadenia prípadných zmien v podniku v záujme zabezpečenia, prípadne udržania vysokej úrovne bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, životného prostredia a majetku. Ak má podnik zavedené systémy riadenia (napríklad systém environmentálne orientovaného riadenia podľa STN EN ISO 14 001, prípadne bezpečnostný riadiaci systém podľa OHSAS 18 001a pod.), možno ich aplikovať aj na oblasť prevencie ZPH. Prevádzkovateľ však riadenie zmien podľa spomenutých systémov doplní tak, aby pokrývali aj oblasť prevencie ZPH. Jedná sa hlavne o také zmeny, ktoré

- vyplynú z hodnotenia rizika a následných opatrení,
- môžu mať vplyv na počet a kvalifikáciu zamestnancov, výroby a jej parametrov, VNL a iných materiálov, vybavenia, postupov, softvéru, vonkajších podmienok, a pod.

Je zrejmé, že vymenované skutočnosti nepokrývajú všetky aspekty možných zmien v podnikoch. Majú len ilustratívny charakter.

Princíp riadenia zmien tkvie v tom, že prevádzkovateľ by mal pri akejkoľvek zmene v podniku posúdiť (zhodnotiť) aj jej možný vplyv na riziko, ktoré podnik predstavuje, možný vznik ZPH a jej následkov. Ak sa vplyvom realizácie zmeny zvýši riziko ohrozenia života a zdravia ľudí, ŽP a majetku, je treba navrhnuť adekvátne opatrenia na jeho efektívne zníženie. Ak by realizovaná zmena nepriniesla požadovaný účinok, je potrebné zvážiť (posúdiť a analyzovať) možnosť návratu k pôvodnému stavu.

Havarijné plánovanie

V tejto časti prevádzkovateľ deklaruje celkové ciele a princípy havarijného plánovania v podniku v záujme zabezpečenia vysokej úrovne bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, životného prostredia a majetku. Ide hlavne o zabezpečenie vypracovania havarijného plánu podniku tak, aby zabezpečoval

- včasnú a adekvátnu reakciu na bezprostrednú hrozbu závažnej priemyselnej havárie (ďalej len ZPH), alebo na vzniknutú ZPH a na jej zdoľanie,
- vykonanie opatrení potrebných na zaistenie bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, ŽP a majetku pred následkami ZPH a na obmedzenie týchto následkov,
- potrebnú informovanosť zamestnancov, dotknutej verejnosti, ako aj príslušných orgánov a iných subjektov s ktorých súčinnosťou sa uvažuje,
- umožnenie obnovy (sanácie) ŽP poškodeného ZPH.

Podrobnosti o spomínaných havarijných plánoch ustanovuje vyhlášky MŽP SR č. 490/2002 Z.z. o bezpečnostnej správe a havarijnom pláne v tretej časti, §13 až 23. V PPZPH by sa mali nachádzať aj opatrenia (personálne a materiálno-technické) na zabezpečenie vypracovania havarijného plánu.

Monitorovanie plnenia programu

V tejto časti prevádzkovateľ deklaruje celkové ciele a princípy monitorovania (sledovania) a kontroly plnenia PPZPH v záujme zabezpečenia vysokej úrovne bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, životného prostredia a majetku.. Súčasťou programu je

- stanovenie osôb, ktoré budú monitorovať a kontrolovať plnenie programu, alebo tieto činnosti zabezpečovať,
- časové intervaly a spôsob výkonu monitoringu,
- spôsob ohlasovania stavu plnenia programu, a
- iniciácie prípadných zmien vyplývajúcich z výsledkov monitoringu (nadväznosť na časť „riadenie prípadných zmien v podniku“), a pod.

Prevádzkovateľ deklaruje vykonávanie spomínaného monitoringu a kontroly na dvoch rovinách:

- priebežnej: zahŕňa priebežnú kontrolu kritických miest v podniku, zariadeniach a prístrojovom vybavení, ako aj kontrolu súladu s predpísaným školením a výcvikom zamestnancov, prevádzkovou dokumentáciou a praxou.
- následnej: uskutočňuje sa následne, ako reakcia na vzniknutú ZPH a zisťujú sa nielen bezprostredné príčiny, ale aj všetky zásadné zlyhania, ktoré viedli k takejto havárii, alebo k inej závažnej odchýlke od normálneho prevádzkového stavu.

Audít a preskúmanie vhodnosti, účinnosti a plnenia programu

V tejto časti prevádzkovateľ deklaruje celkové ciele a princípy vykonávania auditov na preskúmanie vhodnosti, účinnosti a plnenia programu v záujme zabezpečenia vysokej úrovne bezpečnosti a ochrany života a zdravia ľudí, životného prostredia a majetku. Znamená to, že v PPZPH prevádzkovateľ uvedie aj opatrenia, ktorými zabezpečí

- oblasti auditovaných činností
- intervaly vykonávania auditov pre každú z častí,
- osoby zodpovedné za jednotlivé audity,
- zdroje potrebné pre každý audit,
- postupy pre vyhotovovanie a podávanie správ o výsledkoch auditov,
- postupy na nápravné opatrenia, a pod.